

Min tid som tjenestekarl på Ulstrup

Aksel Kristensen

Niels Trab Kristensen, Skjoldborg, blev født den 5. juli 1918 i Skjoldborg. I denne artikel fortæller han til Aksel Kristensen, Gærup, om sine oplevelser som tjenestekarl på herregården Ulstrup ved Hundborg. Hertil kom han den 1. maj 1938 og blev der til maj 1939. Niels Trab Kristensen var glad for at tjene der.

Det var tidligt om morgenen den første dag. Vi karle - fem ialt - stod i stalden og ventede på at blive sat i arbejde. Det var ikke bare mig, der var ny. Fjerdekarlen Nikolaj var også lige tilflyttet. Så kom Folmer Houe ud. Han gik gerne ved stok. Dagens arbejde skulle fordeles.

Han kom hen til os to nye: "Hva ka' sån' par svend så law?"« Joe jeg havde da kørt møg den sidste måned der, hvor jeg kom fra, så -!

Det var man nu færdige med på Ulstrup, fik vi at vide, men vi kunne komme til at harve vest for gården. Nikolaj og jeg fik så hvert vort spand heste og en stor fjedertandsharve, og så gav vi os i lag med at harve "skrås", der hvor vi havde fået besked på. Det var nu lettere sagt end gjort, for der var en hængetåge, og vi kendte ikke noget til, hvor lang eller hvor bred marken var. Nikolaj mente, at jeg skulle køre forrest, og vi drev så afsted og fik lavet et par sving, som man nu gør, når man harver skrås. Langt om længe kom vi til den anden ende af marken og kunne vende om. Nu var det nemmere at finde vej gennem tågen, for nu var der et spor, vi kunne følge.

Man havde ellers traktor på Ulstrup.

Den var på jernhjul, og det var gerne andenkarlen, der kørte den.

Forårsarbejdet

Forårsarbejdet begyndte almindeligvis med, at de vinterpløjede marker blev slettet over med en bred agerslæbe trukket af tre heste og kørt af tredjekarlen. Bagefter kom så andenkarlen og harvede med traktoren. Og endelig blev kornet sået af forkarlen, som vist nok fik hjælp af fjerdekarlen. Man havde en ret bred såmaskine med 33 tude.

Rørerne blev sået af forkarlen Ejner. Det var med en almindelig torækket såmaskine. Ejner var meget rask i det og havde altid travlt. Jeg husker, at han engang havde glemmt at komme frø i maskinen og havde kørt agre op og agre ned adskillige gange, inden det blev opdaget. Så måtte han jo gøre det om! Der blev sået 25 tdr. sæde kålrabier i marken vest for gården, og videre var der 13 tdr. sæde i det lave område sydøst for Ulstrup, her var vist nok både turnips og runkelroer. Så der var store arealer med roer. Det var derfor også en mands arbejde, hele tiden at gå og radrense så længe sæsonen stod på. Det var andenkarlen, der stod for den del af arbejdet, han kørte med en almindelig radrenser forspændt en enkelt hest.

Hvis røerne var ved at blive for tilgroede af ukrudt brugte man, ligesom på andre gårde, en eenrække-radrenser. Jeg husker, Folmer Houe spurgte Nikolaj, om han troede, han kunne køre med sådan en. Nikolaj, der altid var noget slagfærdig, svarede: "Wi hå' da jen li' så

stue derhjem!" (Den kunne jo dårlig nok være mindre). Det var mange roer at få hakket, men vi var jo også mange folk til det. Hvis der var meget frøkrudt, lugede vi gerne med fingrene. En dag, hvor det stod og småregnede, var vi også sendt ud for at luge roer, jeg husker, at vi havde en salpetersæk over ryggen for ikke at blive for våde. Jeg tror nu ikke, det blev til så meget med arbejdet den dag.

Sommertiden

Med sommeren kom tiden, hvor der blev født mange føl. På Ulstrup havde man en sand vrimmel af heste, og øgene

Møllen på Ulstrup. Den opsattes i 1920 og forsynede gården med elektricitet helt frem til 1953. Den var tillige trækraft for roeskæring, vandpumpning, valsning af korn og formaling af korn. De første år trak den også tærskværket.

begyndte gerne at få føl, når vi var færdige med forårsarbejdet i marken. Der blev våget om natten med de øg, der var udsigt til snart ville føde. Vi havde vagtturnus, hvor vi karle hver vågede to timer ad gangen. Tit vågede vi mange nætter i træk. Når så endelig det blev ved tiden, at et øg skulle fole, så skulle vi kalde på Houe, for han ville være til stede. Hans stok hang på trappegelænderet til stuehuset, med den skulle vagten banke på soveværelsesvinduet. Vinduerne sad noget høje, derfor det med stokken.

Til sommerens arbejde hørte også høbjærgningen. Fjorten td. sæde havde man den sommer, jeg var på Ulstrup. Forkarlen og jeg kørte med hver vores slåmaskine. Han havde en ny maskine, mens jeg havde en gammel. Vi

hentede skåret, d.v.s. vi høstede kun den ene vej og kørte ledig tilbage. Hestene småløb gerne på tilbagevejen. Det var nok for hårdt for min gamle maskine, for den fik et par skrammer, som jeg fik skæld ud for. Men jeg skulle jo holde tempoet for at følge med. Høet blev selvfølgelig, efter at det var passende vejret, sat i stakke. For at det øverste ikke skulle blæse af, blev der lagt en "brase" over hver enkelt stak. Brasen var lavet af hø, som blev trukket ud af stakkens side og snoet til noget, der kan sammenlignes med et tykt tovværk. Den ene ende blev ved med at hænge fast i stakken, mens den anden ende blev kastet over stakken og knyttet fast i en anden høsnoning, som var på den anden side af stakken.

Høsten 38

Kornhøsten blev i sommeren 1938 klaret af to selvbindere. Den ene binder blev trukket af traktoren, som tit blev kørt af Folmer Houe eller hans kone. Den anden selvbinder var forspændt tre heste, som blev skiftet ud hver tredje time. Foruden karlene var der også daglejere - jeg tror, der var et

par mand - der hjalp til i høsten, f.eks. når negene skulle sættes sammen.

Ulstrup.

Høst på Ulstrup. Fra 1930'erne.

Ved at se hvor meget høstbindergarn der var brugt til negene, kunne det regnes ud, hvor mange læs der var, som skulle køres hjem. Man regnede med, at der gik et pund snor til et læs neg. Tre travet eller 180 neg kaldte man for et "tallæs". Men vi kørte gerne med noget mere ad gangen.

Når vi kørte korn hjem, kørte vi med tre spand. Så var der een vogn i marken hele tiden. Een på vejen, og een hjemme i laden. Folmer Houe og en af karlene var i marken. De to skiftedes til at køre hestene frem og til at forke neg op til karlen på vognen. Når man så kom hjem til ladeporten med et læs, skulle man passe på, for døren var ikke særlig stor. Var der læsset for meget på vognen, risikerede manden, der sad oven på læsset at komme i klemme i porten. Men var porten lille, var laden indenfor til gengæld stor. Der skulle jo også være plads til mange læs. Inde i laden var der tre mand til at "gulve" negene, som manden på vognen forkede af til dem.

Efteråret

Med efteråret kom tiden, hvor der skulle køres møg og roer, og hvor der skulle pløjes til vinter. I vinterhalvåret var vi 7 faste folk. Fire karle og tre røgttere. Møddingen lå dengang midt på gårdspladsen, så det kunne ikke undgås, at der blev noget svineri hen foran stuehuset og ud af gårdens indkørsel, når vi kørte gødning. Gårdspladsen var brolagt med ret store sten.

Når vi kørte møg, skete det med tre vogne. Der var en daglejer til at hjælpe med at læsse vognene, og vi var to karle til at køre i marken. I marken stod forkarlen og ragede af i dynger. Når han var færdig med at læsse af en vogn, kørte han hjemad og mødte den næste vogn, som var på vej ud. Man skiftede så, således at forkarlen altid var i

marken. Bagefter gik en karl og en daglejer og spredte dyngerne.

På samme måde var vi mange om arbejdet, når vi om efteråret kørte roer sammen. Her var også god system i det hele. Vi var fire mand med hver vores stivvogn med lange sider. De to holdt ved roekulen og læssede af, mens to var i marken efter læs. To daglejere var hele tiden beskæftiget med at læsse i marken, hver ved sin vogn. Karlen gik ved den ene side af vognen, og daglejeren gik ved den anden. Jeg tror, vi havde en halv snes tønder på vognen hver gang, og hvis jeg husker rigtigt, kunne vi køre henimod 100 læs på en dag. De kårroer, der skulle køres ind inden jul, blev lagt i store firkantede batterier, som ikke blev dækket til.

Det var et kapitel for sig, når vi pløjede. Forkarlen Ejner tog altid den første fure, når der skulle begyndes på en ny ager (8 favne). Vi andre tre karle fortsatte så, hvor der var begyndt. Til sidst var det så forkarlen igen, der afsluttede ageren. Vi pløjede med almindelige eenfurede plove, som hver blev trukket af to heste.

En formiddag i marken var fra syv til tolv. Middagspausen varede en time. Så fik vi kaffe klokken 1, inden vi igen kørte i marken, hvor vi var til aften.

Vintertiden

Selv om efterårsarbejdet i marken på et tidspunkt ebbede ud, blev der ved med at være nok at lave vinteren igennem. Skulle der ikke køres roer ind, så skulle der tærskes osv. Når vi tærskede, var det med et 24 tommer tærskværk, som blev trukket af traktoren. En del af kornet blev i sække båret op på loftet over hestestalden. Også til dette arbejde var vi mange mennesker. Jeg husker, der var en husmand, der som daglejer hjalp med at tærske, han fik de ukrudtsfrø, som gik fra under maskinen. Han brugte dem til sine høns.

Der tærskes på Ulstrup. Manden med sækken er Marinus Christensen, som bar avner fra tærskemaskinen. Fra 1930'erne.

Den vinter jeg tjente på Ulstrup, havde vi mund- og klovsyge. Mange dyr var syge. På et tidspunkt skulle vi selv køre mælk til mejeriet i Hundborg - velsagtens fordi vi var under en slags karantæne, så den ordinære mælkevogn ikke måtte komme på gården.

En søndag spurgte Houe, om ikke jeg og en af de andre karle kunne gøre turen til mejeriet. Vi skulle køre med fjedervognen og fik spændt en hest for, som Houes kone ellers brugte som ridehest. Det gik også godt det første stykke, men så kom dyret i tanke om, at det ikke ville gå et skridt længere. Det uanset hvor meget vi tiggede eller truede. Det endte med, at den knækkede vognens stænger. Jeg kan knap nok huske, hvordan det endte.

Tjenestekarlens liv

Ved østenden af stuehuset lå et mindre hus, hvor en del af karlene boede, her var også et lille rum til vore cykler. Forkarlen havde et kammer ved siden af hestestalden. Han var den, der var først oppe om morgenen. Når han havde gået en runde og givet hestene deres første foder, kom han og kaldte på os karle. Der blev så muget ud ved hestene og lavet forskelligt andet arbejde, inden der kl. halv syv blev ringet med klokken, fordi vi skulle ind til morgenmad. Folkestuen var i stuehusets østende. Maden kom op fra kælderen, hvor der var køkken. Det var også i folkestuen, man tit holdt til om aftenen, når dagens arbejde var gjort.

Der var jo ikke så mange andre fritidsformøjelser. I folkestuen var der bord og bænke og en gammel chaiselong. En foxterrier hørte også med til billedet. Når der var spist til aften, kom der gerne gang i kortspillet, og der blev røget noget tobak. Nogle af de husmænd, der arbejdede som daglejere, blev gerne siddende lidt, inden de gik hjem - og snakken gik selvfølgelig livligt.

Den 1. maj 1939 flyttede jeg fra Ulstrup. Det fortrød jeg senere, for det havde været een af de bedste pladser, jeg havde haft.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1993, side 57-62).

